

فصلنامه علمی پژوهشی اخلاق پژوهی

سال هفتم • شماره سوم • پاییز ۱۴۰۳

Quarterly Journal of Moral Studies
Vol. 7, No. 3, Autumn 2024

چالش‌های اخلاقی والدین در مواجهه با پورنوگرافی موردی نوجوان و نقش راهکارهای شناختی در کاهش آن

محمد مهدی پورمدنی* | علیرضا آل بویه**

doi: 10.22034/ethics.2024.51413.1683

چکیده

امروزه دسترسی آسان نوجوانان به محتوای پورنوگرافی از چالش‌ها و مشکلات مهم والدین اخلاقی و مسئولیت‌پذیر است. والدین در این گونه موارد با دو وظیفه اخلاقی مواجه‌اند: الف) انجام مسئولیتی که به عهده ایشان است و ب) عدم نقض حریم خصوصی فرزندان. در این مقاله با تفکیک بین وضعیت پورنوگرافی موردی و وضعیت اعتیادی، راهکارهای شناختی به عنوان یکی از راهکارهای مدیریت و حل چالش والدین و در راستای آموزش و آگاهی بخشی فرزندان تبیین شده است. بکارگیری راهکارهای شناختی، افزون بر مدیریت وضعیت موجود، سبب می‌شود از تشدید ناهنجاری رفتاری فرزند جلوگیری شود. آگاهی بخشی در حوزه کرامت وجودی، آگاهی بخشی نسبت به غریزه جنسی و کارکرد آن در دوران بلوغ و پسا بلوغ، آگاهی بخشی نسبت به هماهنگی غریزه جنسی با رشد و کمال و دیگر نیازهای عالی انسانی، آگاهی بخشی نسبت به هویت جنسی نوجوان، آگاهی بخشی نسبت به آسیب‌های ناهنجاری جنسی از جمله راهکارهای شناختی ای هستند که به تقویت شناخت و پرورش نگرش‌های نوجوان کمک می‌کند.

کلیدواژه‌ها

پورنوگرافی، چالش اخلاقی، نوجوان، اصل مسئولیت‌پذیری، مهارت‌ورزی.

* کارشناس ارشد اخلاق کاربردی دانشگاه باقرالعلوم، قم، ایران. (نویسنده مسئول). | mm.pourmadani@gmail.com

** استادیار پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ایران. | a.alebouyeh@isca.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰ □ تاریخ تأیید: ۱۴۰۳/۰۸/۰۳

■ پورمدنی، محمد مهدی؛ آل بویه، علیرضا. (۱۴۰۳). چالش‌های اخلاقی والدین در مواجهه با پورنوگرافی موردی نوجوان و نقش راهکارهای شناختی در کاهش آن. فصلنامه اخلاق پژوهی. ۷(۲۴)، ۶۶-۴۵. doi: 10.22034/ethics.2024.51413.1683

در دورانی زیست می‌کنیم که یکی از چالش‌های والدین در محافظت و مراقبت از فرزندان نوجوان، دسترسی آسان آنها به محتواهای پورنوگرافی است؛ چالشی که نه تنها می‌تواند منجر به مشکلات تربیتی، بلکه موجب آسیب‌های جسمی، اجتماعی، روانی و معنوی فرزندان نوجوان شود. در دهه‌های گذشته، تهدیدهای اصلی آثار مکتوب ویدئو و برخی وسایل و ابزارهای ارتباط جمعی برای تمایلات جنسی ناهنجار بودند، اما امروزه دسترسی کودکان و نوجوانان به محتواهای پورنوگرافی به واسطه فضای مجازی و اینترنت همراه دستگاه‌های تلفن همراه دسترسی به محتواهای پورنوگرافی (خواسته یا ناخواسته) را تنها با یک کلیک آسان کرده است تا جایی که به طور فزاینده‌ای با جوانان و نوجوانانی روبه‌رو هستیم که اذعان دارند پورن بر زندگی آنها تأثیر منفی گذاشته است.

سهولت دسترسی به منابع غیراخلاقی و قرار گرفتن نوجوانان در معرض مطالب جنسی، نگرانی‌ها را افزایش داده است؛ زیرا تسهیل گفتمان جنسی با ابزارهایی نظیر پورنوگرافی، می‌تواند زمینه‌ساز همانندسازی رفتاری با مدل‌های خارجی فیلم‌های پورن و در نتیجه، مشوّق نوجوانان به شروع ارتباطات غیرجنسی نظیر صمیمیت و دوستی ناهنجار، بدون رابطه جنسی با هم‌جنس یا با جنس مخالف و حتی ارتباطات جنسی با جنس مخالف باشد. همین کافی است تا هر پدر و مادری را به اقدامی برانگیزد، اما این اقدام چگونه باید باشد، همان چالشی است که والدین در حوزه اخلاق خانواده خود با آن روبه‌رو هستند و -در غالب موارد- در مواجهه با پورنوگرافی نوجوانان خود مرددند که وظیفه اخلاقی‌شان چیست؟ پدری در شرح حال نوجوانش می‌گفت:

مدتی بود که رفتارهایش تغییر کرده بود. نوع پوشش عوض شده بود.... از دوران کودکی محدودیت‌هایی رو برایش گذاشته بودیم... نه اینکه به صورت مستمر و مستقیم چکش کنیم، اما نظارت داشتیم. اخیراً برای حلّ مشکلی که برای سیستم کامپیوتر خونه پیش اومد. متوجه شدم به سری فولدر هست که ربطی به ویندوز و سیستم نداره. باز کردم. دنیا روی سرم خراب شد. یه تعداد فایل‌های مختلفی رو دیدم که محتواهای نامناسب پورنوگرافی داشت.... نمی‌دونم الان باید چه کار کنم؟

همان‌گونه که در این نمونه مشاهده می‌شود مواجهه با محتوای پورنوگرافی موجب تهییج غریزه جنسی و در نتیجه شروع زودرس رفتارهای جنسی می‌شود. از آن جا که مسئولیت تربیت فرزندان

با والدین است، ناهنجاری رفتاری فرزند سبب ایجاد چالش برای والد شده است و پدر خانواده نمی‌داند که وظیفه اخلاقی‌اش در این موقعیت چیست؟

بر اساس برخی مطالعات در ایران - به رغم بالابودن نسبی هزینه‌های دسترسی به اینترنت - استفاده جوانان و نوجوانان به اینترنت روزافزون است. یافته‌های این مطالعات نشان می‌دهد حدود ۳۶۸ درصد نوجوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله از اینترنت استفاده می‌کنند، ۵۳۱ درصد از ایشان مصرف روزانه داشته، ۴۱۹ درصد چت کرده و ۶۱۱ درصد ارتباط با جنس مخالف داشتند، درحالی که تنها ۲۲ درصد در اینترنت به دنبال کسب اطلاعات عمومی و بهداشتی هستند. بالغ بر ۷۱ درصد جوانان ۱۵ تا ۱۹ ساله مصرف فیلترشکن در جوانان را زیاد و خیلی زیاد می‌دانستند. همچنین حدود ۵۳ درصد با دوستی پیش از ازدواج موافق بودند (خلج‌آبادی فراهانی، ۱۳۹۸، ص ۱۲۹). حضور نوجوانان در فضای مجازی در حالی است که به رغم پدید آمدن فرصت‌های طلایی برای ارتقای توانایی‌های نوجوانان، محققان نسبت به افزایش خطر ریسک مواجهه نوجوانان با محتوای نامناسب سن یا محتویات زیان‌آور مثل پورنوگرافی هشدار می‌دهند (جعفری و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۲۵).

۴۷

چالش‌های اخلاقی والدین در مواجهه با پورنوگرافی مودی نوجوان...

«پورنوگرافی»^۱ بر اساس تعریف کمیسیون دادستان کل ایالات متحده^۲ در سال ۱۹۸۶م، عبارت است از هر نوع محتوایی که مربوط به نمایش آشکار رفتار جنسی با هدف تهییج، تحریک یا ارضای جنسی باشد که می‌تواند به صورت‌های متنوعی به کار رود: کتاب، عکس، پویانمایی، مجسمه، متن، نقاشی، فیلم، بازی و مجله، بازی‌های ویدئویی و رایانه‌ای و یا حتی در مکانی به صورت زنده در مقابل تماشاگران ارائه شود. بر اساس برخی گزارش‌ها، در سال ۱۹۹۹ نزدیک به ۲۴۷ درصد از نوجوانان مورد بررسی، هنگام استفاده از اینترنت با موارد ناراحت‌کننده، ناخوشایند و اضطراب‌آور نظیر محتوای پورنوگرافی روبه‌رو می‌شدند، اما این رقم در سال‌های بعد افزایش یافت به طوری که در سال ۲۰۰۴ به ۵۰ درصد رسید (جعفری و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۳۲).

بیشتر نوجوانان نخستین بار، به طور تصادفی، با محتوای پورنوگرافی روبه‌رو می‌شوند. به‌ویژه در فضای مجازی که ساختار هوشمند آن چنان طراحی شده است که شروع رفتارهای جنسی با منشأ پورنوگرافی در غالب موارد به شکل تصادفی است. هرچند شاید در ادامه، نوجوان به حسب نیاز گریزی و یا کنجکاو به جست‌وجوی محتوای نامتعارف جنسی بپردازد. شرح‌حال‌های

1. pornography
2. Attorney General's Commission

(خودنوشت / خودگویای) نوجوانان از وضعیت خود این مطلب را تأیید می‌کند، از جمله:

یه دختر ۱۴ ساله‌ام. مذهبی بودم، ولی کاملاً از این رو به اون رو شدم. از وقتی کرونا شروع شد، با کلاس‌های مجازی آشنا شدم و به طور اتفاقی و غیر عمدی از طریق یه لینک تبلیغاتی برای دوره‌ای مهارتی گرفتار پورنوگرافی شدم. به مرور با خیلی از مسائل جنسی آشنا شدم تا چشم به هم زدم دیدم درگیر تماشای فیلم‌های مستهجن شدم. دلم نمی‌خواست ادامه بدم، اما ناخواسته و به جهت الگویی که از این فیلم و عکس‌ها گرفته بودم وارد رابطه با جنس مخالف هم شده بودم و ... الان ... به یه پوچی رسیدم، خیلی از خودم بدم میاد. چی کار کنم؟^۱

چالش ایجاد شده برای والدین در موقعیت‌های گوناگون - به حسب کمیت و کیفیت بروز رفتار نوجوان - بسته به اینکه در چه فرهنگ و چه اقلیمی زیست کنند، متفاوت است، اما در اصل وجود چالش اخلاقی برای والدین اخلاقی و مسئولیت‌پذیر تفاوتی نیست. والدین در این گونه موارد با دو وظیفه اخلاقی مواجه‌اند یکی عمل کردن بر اساس مسئولیتی که در عوض نعمت داده شده (فرزند)، به عهده ایشان است و باید در قبال این نعمت پاسخ‌گو باشند^۲ و دیگری عدم نقض حریم خصوصی فرزند نوجوان. غالب والدین نمی‌دانند باید طبق کدام وظیفه عمل کنند. در مواردی هم که والدین می‌دانند باید بر اساس اصل مسئولیت والدین عمل کنند، نمی‌دانند این اقدام باید چگونه باشد. در مواردی انتخاب‌های ایشان وضعیت را خراب‌تر می‌کند و آنها را با مشکلاتی روبه‌رو می‌کند. این امر سبب شده است والدین با چالش‌های بزرگی برای محافظت از نوجوانان خود در هنگام قرارگرفتن آنها در معرض پورنوگرافی مواجه باشند. تأمل در نمونه‌ها و موقعیت‌های مختلفی که والدین در آنها قرار گرفته‌اند، نشان می‌دهد این چالش‌ها گاه به جهت آن است که فرزند به صورت موردی گرفتار محتوای پورنوگرافی است و گاه به استفاده از این گونه محتواها اعتیاد پیدا کرده است.

شیوه‌های مواجهه با رفتارهای جنسی نابهنجار فرزندان همواره مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های اخلاق و تربیت بوده و پیش از این نوشته‌هایی چند پیرامون این موضوع نگاشته شده است که از آن میان می‌توان به مقاله «ملاحظات اخلاقی و حقوقی در مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی در فضای

۱. نمونه ای از مراجعات به نویسنده که در مشاوره های اخلاقی طرح شده است.

۲. با توجه به مضمون آیه شریفه «ثُمَّ لَنَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ» (سوره تکوین، آیه ۸).

مجازی»، نوشته منصوره فصیح رامندی اشاره کرد، اما با نگاهی به عناوین نوشتارهایی که در این زمینه به رشته تحریر درآمده است، می‌توان دریافت این پژوهش‌ها غالباً به صورت کلی به این تبیین موضوع پرداخته‌اند و کمتر به چالش‌ها ورود کرده‌اند. نیز غالباً به جنبه‌های حقوقی مسئله پرداخته‌اند و از بررسی این موضوع به عنوان یک چالش اخلاقی در مواجهه والدین با پورنوگرافی نوجوان غافل بوده‌اند. این نوشتار بر آن است تا بخشی از این کاستی را رفع کند.

این پژوهش به صورت مسئله‌محور و بر اساس نمونه‌ها و شواهد واقعی که از والدین و یا فرزندان آنها دریافت شده، به بررسی چالش‌های اخلاقی والدین در موقعیت‌هایی که فرزندان به صورت موردی گرفتار پورنوگرافی شده است، می‌پردازد و از بیان و طرح مسائل کلی پرهیز شده است که می‌تواند وجه نوآورانه این پژوهش و مایه تمایز آن با دیگر تحقیق‌ها باشد. با توجه به این که غالب چالش‌های والدین با فرزندان در حوزه مباحث جنسی در مقطع سنی نوجوانی است، در این پژوهش به بررسی چالش‌های اخلاقی والدین در مواجهه با پورنوگرافی موردی فرزندان نوجوان در حوزه رفتارهای جنسی و راهکارهای شناختی برون‌رفت از آنها پرداخته می‌شود؛^۲ فارغ از این که در فضای مجازی مبتلا شده باشد یا غیر آن. البته، راهکارهای دیگر هم نظیر تقویت هوش اخلاقی، تقویت مهارت‌هایی نظیر مهارت خویشتن‌داری، مهارت عفت‌ورزی هستند که در پژوهش‌های دیگری به آن پرداخته شده و در آینده‌ای نزدیک به صورت مستقل ارائه خواهد شد.

الف) چالش‌های اخلاقی والدین در مواجهه با پورنوگرافی نوجوان در حوزه رفتار جنسی

نوجوانی دوره انتقال بین کودکی و بزرگسالی است که تغییرات خلقی و خلقی در آن مشهود است. سن شروع هر یک از این ویژگی‌ها متفاوت است، اما همراه با بروز نشانه‌های جسمانی،

۱. محققان بر تعریف دقیقی از سن نوجوانی وفاق ندارند، اما طبق برخی تعاریف از دوره نوجوانی از ۱۰ سالگی شروع می‌شود و تا اواخر ۲۵ یا ۲۶ سالگی به پایان می‌رسد. برخی معتقدند که نوجوانی اکنون از ۱۰ تا ۲۴ سالگی طول می‌کشد. اما سازمان جهانی بهداشت - به طور رسمی - یک نوجوان را فردی بین ۱۵ تا ۱۹ سال تعریف می‌کند.

۲. «پورنوگرافی» یک رفتار ناپسند اخلاقی است که به جهت همراهی کشش‌های دورنی انسان به مرور زمان سبب اعتیاد فرد به این ناهنجاری رفتاری می‌شود. نیز پورنوگرافی بر اساس حسن و قبح ذاتی یک ارزش اخلاقی منفی است و از همین رو، والدین به جهت مسئولیتی که دارند تلاش می‌کنند با توجه به این دو اصل (حسن و قبح ذاتی و نیز بر اساس اصل ضرورت‌سانی) به وظیفه خود عمل کنند و با استفاده از راهکارهای شناختی از ابتلای نوجوانان پیشگیری کنند و در صورت ابتلا، این عارضه را درمان کنند.

تغییرات مربوط به عملکرد جنسی بارزتر است. طبعاً چالش‌های والدین در این خصوص نیز بیشتر است. اهمیت این چالش‌ها زمانی بیشتر درک می‌شود که به عیان مشاهده می‌شود تحولات عرصه‌های فناوری - به‌ویژه فضای مجازی - در دهه‌های اخیر با حذف مفهوم فاصله، امکانی را فراهم کرده است که افراد می‌توانند در هر مکان و زمان و با هر وسیله‌ای، به محتوای دلخواه خود دست یابند یا با دوستان خود به تعامل و تبادل اطلاعات بپردازند. با توجه به اینکه - بر اساس برخی آمارها - سهم قابل توجهی از مخاطبان این بستر ارتباطات الکترونیکی نوجوانان هستند، به طور طبیعی نسل نوجوان بیشترین فعالیت را در فضای مجازی خواهند داشت. تناظر فرصت و تهدید، دغدغه‌های زیادی را برای والدین ایجاد کرده و سبب شده است والدین در مواجهه با پورنوگرافی موردی نوجوان‌شان دچار چالش‌های اخلاقی^۱ شوند؛ زیرا بر اساس مطالعات انجام شده بین دسترسی به محتوای جنسی با رفتارهای پرخطر جنسی رابطه تنگاتنگی وجود دارد (Gruber, 2000, p. 214).

در ادامه، به برخی از این عوارض رفتاری نوجوان پرداخته می‌شود. شاید به نظر برسد برخی از عوارض رفتاری ذیل به صورت مستقیم به اخلاق ارتباطی ندارند، اما با توجه به اینکه این عوارض رفتاری نوجوان برای والدین ایجاد چالش اخلاقی می‌کند و از طرفی، اصلاح رفتار نوجوان از مباحث تربیتی و در حیطه مسئولیت اخلاقی والدین است، در این پژوهش بررسی شده‌اند:

۱. بلوغ جنسی زودرس

شروع دوره نوجوانی با بلوغ جنسی^۲ همراه است و از همین رو، مهم‌ترین و حساس‌ترین مراحل رشد انسان، دوره بلوغ است و گذر بدون عارضه از این دوره، هوشیاری خاصی می‌طلبد. در نتیجه، برای والدین بسیار مهم است که انتقال در دوران رشد به روال طبیعی انجام شود و فرزندان در چاله‌های بلوغ زودرس و عوارض آن نیفتند. بر همین اساس، مراقبت‌های والدین نسبت به رفتارهای فرزند خود باید بیشتر شود تا از بلوغ زودرس فرزندان پیش‌گیری کنند. بلوغ زودرس

۱. این چالش‌ها غالباً در دو موقعیت اتفاق می‌افتند: یا مربوط به موقعیت‌هایی هستند که پورنوگرافی نوجوان به صورت موردی اتفاق افتاده است، و یا مربوط به موقعیت‌هایی‌اند که نوجوان به این کژرفتاری اعتیاد پیدا کرده است.
۲. صاحب‌نظران در ابتدا و انتهای سن بلوغ اتفاق نظر ندارند. برخی معتقدند شروع بلوغ طبیعی در دختران ۹-۱۶ سالگی و در پسران ۱۰-۱۷ سالگی است و سن متوسط بلوغ، بدون توجه به پسر یا دختر بودن ۱۱ سالگی است (نک: محمدیان، محمود. (۱۳۹۰). بلوغ... تولدی دیگر. تهران، انجمن اولیا و مربیان، ص ۲۴).

پدیده‌ای فیزیولوژیک (جسمانی) است که در هر دو جنس پسر و دختر دیده می‌شود و مراد این است که فرد زودتر از بلوغ طبیعی جنسی و نیز زودتر از همسالان خود علائم آن را ببیند. محاسبه این پدیده فیزیولوژیک برای همه افراد یکسان نیست، اما برخی معتقدند به‌طور کلی ظهور علائم بلوغ پیش از سن ۱۰ سالگی در پسران و پیش از سن ۸ سالگی در دختران، زودرسی بلوغ نامیده می‌شود (محمدیان، ۱۳۹۰، ص ۲۴). بلوغ زودرس نوجوان تا حدی تابع محیط پرورشی اوست، اما از دیگر عوامل مؤثر در وقوع بلوغ زودرس جنسی نیز نباید گذشت. «پورنوگرافی» به عنوان یکی از محرک‌های جنسی محیطی از جمله این عوامل تأثیرگذار است که تبعات ناخوشایندی از جمله بلوغ زودرس را برای نوجوان به دنبال دارد. وقتی نوجوان به تماشای فیلم پورن می‌نشیند، صحنه‌های جنسی می‌بیند یا اینکه مجله‌هایی با محتوای جنسی را مطالعه می‌کند، دچار تحریک جنسی می‌شود که نتیجه‌اش کنجکاوی نوجوان در مورد رابطه جنسی، تمایلات جنسی و رابطه با جنس مخالف است؛ در حالی که قبلاً تجربه آنها را نداشته است (Brown, 2005, pp. 420-427).

نتیجه مطالعه‌ای که روی نوجوانان ۱۴ ساله انجام شد، نشان داد بین میزان دریافت محتوای جنسی در رسانه و فعالیت جنسی و قصد رفتار جنسی در آینده، رابطه معناداری وجود دارد، به طوری که مواجهه با موسیقی حاوی موضوعات جنسی و فیلم با محتوای جنسی، قوی‌ترین رابطه را با رفتار جنسی دارد (Brown, 2005, pp. 420-427). اینجاست که پدر و مادر با قرار گرفتن در موقعیت‌هایی که با پورنوگرافی نوجوانان مواجهه می‌شوند، در واقع، با این چالش روبه‌رو می‌شوند که در این موقعیت چه برخوردی داشته باشند که افزون بر جلوگیری از این تبعات، از ضوابط اخلاقی نیز خارج نباشد.

۲. سوء استفاده جنسی

سوء استفاده جنسی از دیگر آسیب‌های اخلاقی پورنوگرافی است که چالشی جدی برای والدین ایجاد می‌کند. این آسیب به اشکال مختلفی بروز می‌کند، اما رایج‌ترین آنها این است که در شروع رابطه نوجوانان با ارسال تصاویر تحریک‌کننده از طریق اتاق‌های چت و گفت‌وگو مورد اغفال و سوء استفاده جنسی قرار می‌گیرند و در گام دوم و در یک ملاقات حضوری، مورد تجاوز واقع می‌شوند؛ زیرا جسم نوجوان به جسم یک فرد بزرگسال نزدیک شده، ولی او از لحاظ ذهنی و شناختی هنوز قدرت تشخیص فردی که به بلوغ عقلی رسیده را دارا نیست و به راحتی فریب

می خورد. در یک مطالعه، دختر نوجوان ۱۵ ساله‌ای در مورد واکنش دوستانش به محتوای پورنوگرافی می گوید: «... خودم هم سن هم نام را دیدم که وامیستن کنار خیابون. شاید این فیلم ها را دیدن تحریک شدن که می خوان سوار ماشین مردا بشن و باهاشون برن».

نوجوان ۱۷ ساله‌ای درباره شروع فرآیند شکل گیری ارتباط بین دختر و پسر می گوید: «بیشتر فیلم و عکس را من دیدم. متن خیلی نبوده. ممکنه یه پسر برای دختریه فیلم میفرسته، بعد دختره هم خوشش میاد راجع به فیلمه حرف میزنن و بعد منجر به رابطه بیشتر میشه». نوجوانی درباره عاقبت این روابط می گوید: «دخترها وقتی در دنیای مجازی این جور عکس ها را می گذارند در دنیای واقعی هم مثل پیج ها با آرایش و شلوار کوتاه می آیند. دوستیها ادامه پیدا میکنه و به سکس (رابطه جنسی) می رسد» (خلج آبادی فراهانی، ۱۳۹۸، ص ۱۳۶-۱۳۸).

همان گونه که در این نمونه ها دیده می شود از عوارض رفتاری پورنوگرافی، آسیب ها و سوء استفاده های جنسی است که برای نوجوان رخ می دهد و از این جهت که مسئولیت حفظ و مراقبت فرزندان از آسیب ها و نیز تربیت ایشان با والدین است، عوارض رفتاری پورنوگرافی نظیر سوء استفاده جنسی برای والدین ایجاد چالش می کند.

۳. تقلید و انجام رفتارهای جنسی

قرار گرفتن زودهنگام در معرض محتوای پورن و تماشای فیلم ها و تصاویر غیر اخلاقی، به قطب نمای اخلاقی نوجوان آسیب می رساند و سبب شکل گیری یک الگوی مُخرَّب و نادرست جنسی برای نوجوان و تقلید آنها از فیلم های پورن می شود و او را به انجام رفتار جنسی علیه شخص دیگری، ارتکاب تجاوز، آزار یا خشونت جنسی سوق دهد. این موضوع می تواند سبب شکل گیری بیماری های جنسی، بارداری ناخواسته و اعتیاد به رابطه جنسی شود. پسری ۱۸ ساله ای در توصیف رفتارهای جنسی تقلیدی می گوید: «... اولش از تلگرام شروع شد. برای مثال، من دیدم که از توی تلگرام باهم رفیق شدن و دوستای صمیمی بعد کارشون کشید به کارای جنسی و یه خونه و یه تخت و کارشونو کردن. به قول خودمونی رل زدن و تمام شد». مطالعه ای بین ۱۳۸۵ پسر نوجوان ۱۵ تا ۱۸ ساله در تهران نشان می دهد نوجوانانی که دسترسی به ماهواره و اینترنت داشتند، نگرش مثبت تری به روابط جنسی پیش از ازدواج داشته اند (خلج آبادی فراهانی، ۱۳۹۸، ص ۱۳۰).

بیشتر کسانی که در معرض محتوای پورن قرار می گیرند، رفتار بازیگران در هرزه نگاری ها را

الگوی رفتارهای جنسی خود قرار می‌دهند و اعمال جنسی موجود در هرزه‌نگاری‌ها را تقلید می‌کنند. دیوید پری^۱ در مورد اثرات زیان‌آور پورنوگرافی بر کودکان و خانواده‌ها می‌گوید: «کودکان زیر دوازده سال که پورنوگرافی تماشا کرده‌اند، از نظر آماری بیشتر احتمال دارد که به همسالان خود تجاوز جنسی کنند» (Perry, 2016, p. 2). بنابراین، گرفتار شدن فرزندان در آسیب رفتارهای جنسی تقلیدی از جمله چالش‌های والدین در مواجهه با پورنوگرافی نوجوان است و از همین رو، حفظ و نگهداری فرزندان از آسیب‌های آن در شمار مهم‌ترین دغدغه‌های والدین قرار می‌گیرد. در این موقعیت، تمام تلاش والدین این است تا ضمن رعایت اصول اخلاقی، از تبعات این ناهنجاری رفتاری فرزند جلوگیری کنند.

۴. انحراف در روابط جنسی (رفتارهای غیر معمول جنسی)

از جمله چالش‌های والدین که در مواجهه با پورنوگرافی نوجوانان با آن روبه‌رو می‌شوند و وظیفه اخلاقی خود را در این موقعیت در تعارض یا تراحم با برخی دیگر از وظایف اخلاقی خود می‌بینند، انحرافات در روابط جنسی فرزندشان است، به‌گونه‌ای که رفتارهای جنسی غیر متعارف نظیر داشتن چند شریک جنسی، رابطه جنسی پیش از ازدواج، رابطه جنسی خارج از ازدواج، رابطه جنسی گروهی و دیگر موارد بی‌بند و باری‌های جنسی را طبیعی و پرهیز جنسی را ناسالم جلوه می‌دهد، داده‌های برخی تحقیقات نشان می‌دهد بین قرار گرفتن در معرض هرزه‌نگاری و تغییر رویکرد فرد در روابط جنسی رابطه مستقیمی وجود دارد. پروفیسور مارک رگنروس^۲ می‌نویسد: «نتایج مطالعه‌ای نشان می‌دهد پورنوگرافی از عوامل مؤثر در حمایت مردان از ازدواج همجنس‌گرایان است و تماشای آن، نگرش افراد به ازدواج همجنس‌گرایان را مثبت‌تر خواهد کرد» (Regnerus, 2012).

ب) راهکارهای شناختی مواجهه والدین با چالش‌های رفتاری پورنوگرافی‌موردی فرزندان

قبل از هر اقدامی باید بدانیم همه ما انسان هستیم و گاهی در انتخاب‌هایمان دچار خطا و اشتباه می‌شویم. فرزندانمان نیز چنین‌اند. گاهی نوجوانان کاری را انجام می‌دهد که خطاست. در چنین موقعیت‌هایی، نوع مواجهه والدین با خطاهای رفتاری فرزندان بسیار مهم است. در بررسی

1. David Perry

2. Mark Regnerus

چالش‌های پورنوگرافی فرزندان، به برخی از چالش‌های رفتاری نوجوان اشاره شد. خطاهایی در حوزه رفتارهای جنسی که البته، غیر قابل انتظار هم نیست، دیده می‌شود؛ به این معنا که در صورت مواجهه نوجوانان با پورنوگرافی، احتمال بروز چنین رفتارهایی وجود دارد. در ادامه، به دنبال پاسخ این پرسش‌ایم که چگونه می‌توان این چالش‌ها را حل کرد؟

بر اساس مبانی دینی، بین معرفت و عمل رابطه مستقیمی وجود دارد؛ به این معنا که آگاهی و شناخت تأثیر مستقیم در عملکرد اخلاقی انسان دارد. حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «علم همراه عمل است، هر کس که می‌داند عمل می‌کند»^۱ (نهج البلاغه، ص ۳۶۶). بر این اساس، می‌توان گفت شناخت و آگاهی بر پیش‌گیری و حل معضل اخلاقی اثر مستقیم دارد. از این رو، مهم‌ترین راهکار در حل چالش‌های والدین در حوزه رفتارهای جنسی نوجوانانی که با پورنوگرافی مواجهه شده‌اند، راهکارهایی هستند که در آنها شناخت و نگرش نوجوان پرورش یابد^۲ تا هم بتوانند جنبه پیش‌گیری داشته باشند و در صورت، مواجهه کمترین آسیب را ببینند و هم بتوانند جنبه درمانی داشته باشند و در صورت مواجهه با کمترین آسیب از آن گذر کنند.

نگرش و شناخت صحیح موجب می‌شود انسان، خویش را آن‌چنان که هست بشناسد و با درک مقام و موقعیت خود در این عالم، خود را به مقام والا و شایسته‌ای که هدف این شناخت و درک است، برساند؛ زیرا اعتقاد به این که خلقت انسان تصادفی نیست، بلکه انسان موجودی انتخاب‌گر است که انتخابش هدفمند است، موجب می‌شود احساس عزت و بزرگی پیدا کند. این احساس کرامت و بزرگی مانع آن خواهد شد که فرد هر رفتاری را داشته باشد و خود را از تن دادن به پستی‌ها برتر خواهد شمرد. در این صورت، ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی برایش معنا و ارزش پیدا می‌کند. در مقابل، اگر انسان اعتقاد پیدا کرد به این که وجود انسان نتیجه یک سلسله تصادفات بی‌هدف است، هیچ مسئولیت و تکلیفی برای خودش قائل نیست (مطهری، ۱۳۹۰، ج ۲، ص ۲۸۴).

بر همین اساس است که در آموزه‌های دینی و معرفتی توصیه مؤگد شده است که انسان «خود» را بشناسد و به همه ابعاد وجودی خویش - اعم از جسمی و روحی، مادی و معنوی، فکری و عاطفی، و فردی و اجتماعی - توجهی خاص داشته باشد.^۳ اگر والدین بخواهند

۱. «قال علی (ع): أَعْلَمُ مَقْرُونٌ بِالْعَمَلِ: فَمَنْ عَلِمَ عَمِلَ وَ أَلْعَمُ يَهْتَفُ بِالْعَمَلِ فَإِنْ أَجَابَهُ وَ إِلَّا لَزَحَلَّ عَنْهُ».

۲. البته، راهکارهای دیگری هم هست که به جهت طولانی شدن مقاله، در این پژوهش به آن پرداخته نشده است.

۳. اهمیت موضوع خودشناسی در آیات و روایات متعددی وارد شده است که در ذیل، به برخی موارد اشاره می‌شود: الف) «سُئِرَ بِهِمْ ءَايَاتُنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَبَيِّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ» (سوره فصلت، آیه ۵۳)؛ به‌زودی نشانه‌های

نوجوان‌شان این نوع از نگرش و شناخت را داشته باشد، برای رسیدن به آن آگاهی بخشی چندجانبه‌ای لازم است که در فرایند آن، این شناخت و نگرش در نوجوان ایجاد شود تا در طول مسیر تربیت جنسی، نوجوان بتواند از خود در مقابل آسیب‌ها محافظت کند. لکن باید به این نکته توجه شود که انتخاب قالب مناسب برای ارتقای شناخت و دانش فرزند نوجوان، نقش مؤثری در تأثیرگذاری والدین و موفقیت ایشان برای راهبری فرزند نوجوانشان دارد. مهم‌ترین اقدام برای محافظت نوجوانان از هرزه‌نگاری، پرورش نگرش آنان در مورد بدن و تمایلات جنسی آنهاست. گام اول در پرورش این نگرش آن است که به فرزند آموخته شود که بدن و تمایلات جنسی هر دو هدایای زیبایی هستند که باید در مسیر درست از آنها بهره‌کشی شود.

انتخاب قالب انتقال داده‌های شناختی به نوجوان

بی‌تردید، بهترین شکل ارتباط با نوجوان، گفت‌وگو است که در آن هر دو طرف فرصت کافی برای صحبت کردن دارند. این بدان معنا نیست که طرفین گفت‌وگو نظر واحدی دارند، بلکه در واقع، فرایندی است که در روند آن دیدگاه‌های مختلف طرفین برای یک‌دیگر قابل فهم می‌شود و موانع هم‌فکری برطرف می‌شود. از این‌رو، بسیار حائز اهمیت است والدین مراقب باشند در این گفت‌وگوها که به قصد آگاهی‌بخشی به نوجوان انجام می‌شود در دام خطاهای شناختی و ذهنی مثل فاجعه‌انگاری، تعمیم، برجسب‌زنی، قضاوت عجولانه، نگاه صفر و صدی، تفکر همه یا هیچ و ... گرفتار نشوند و تمام تلاش خود را برای نوعی هم‌زیستی و درک ویژگی‌های طبیعی، شناختی و گرایشی دوران نوجوانی که در انسان‌ها به صورت واقعی وجود دارند و منشأ ادراکات، امیال، کشش‌ها و فعالیت‌های جنس مذکر و مؤنث است، قرار دهند تا بتوانند به مقصود خویش برسند. رعایت این موارد و نظایر آنها در گفت‌وگوها به اصول گفت‌وگو ضربه می‌زند و مانع

خود را در افقه‌ای گوناگون] و در دل‌هایشان بدیشان خواهیم نمود، تا برایشان روشن گردد که او خود حق است. آیا کافی نیست که پروردگارت خود شاهد هر چیزی است؟ ب) «وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفْآلَا تُبْصِرُونَ» (سوره ذاریات، آیه ۲۱)؛ در زمین آیاتی است برای اهل یقین، و در جان‌ها و نفس‌های خود شما هم، آیا نمی‌نگرید؛ ج) امیرالمؤمنین (ع) فرمودند: «لَا تَجْهَلْ نَفْسَكَ؛ فَإِنَّ الْجَاهِلَ مَعْرِفَةَ نَفْسِهِ جَاهِلٌ بِكُلِّ شَيْءٍ»؛ و نسبت به خویشتن خود نادان مباش زیرا کسی که به شناخت خویش نادان است به همه چیز نادان است؛ د) امیرالمؤمنین (ع) فرمودند: «لَا تَجْهَلْ نَفْسَكَ فَإِنَّ الْجَاهِلَ بِمَعْرِفَةِ نَفْسِهِ جَاهِلٌ بِكُلِّ شَيْءٍ»؛ از نفس خود نادان و بی‌خبر نباش، زیرا کسی که از معرفت و شناخت خود بی‌خبر باشد از همه چیز بی‌خبر و نادان خواهد بود».

دستیابی به نتیجه دلخواه می‌شود.

نوجوان باید بفهمد که والدین بزرگ‌ترین حامی او هستند تا بتواند با آنها ارتباط بگیرد و در گفت‌وگوها مشکلاتش را بیان کند. این نخستین گام بزرگ برای حلّ چالش است که نوجوان بداند تنها نیست و از حمایت والدین برخوردار است. او باید به این اطمینان برسد والدین او را سرزنش و شرم‌ده نمی‌کنند. در این صورت، می‌پذیرد تا والدین راهبر و راهنمای او شوند. بعد از این لازم است والدین آگاهی‌بخشی خود را در موارد ذیل راهبری کنند:

الف) آگاهی‌بخشی در حوزه کرامت وجودی

یکی از مؤلفه‌های مهم در مهارت‌های خودکنترلی آن است که به صورت مستقیم و غیر مستقیم به فرزندان آموزش داده شود که تأثیرپذیری از محرک‌ها و تسلیم هوس‌ها و تمایلات جنسی شدن با عزّت و کرامت انسانی سازگار نیست و هر چه در رفتار او خویشتن‌داری و خودکنترلی بیشتری دیده شود، کمال عقلی و رشد عقلانی او را می‌رساند؛ زیرا خودکنترلی که مشتمل بر تمرین و ممارست در جهت مقابله با امیال است، فرد را قوی می‌سازد و در او مهارتی ایجاد می‌کند که به رغم اینکه فرد دارای تمایلات درونی است، اما تحت تأثیر آن عوامل درونی به رفتارهای نابهنجار دست نمی‌زند. امیرالمؤمنین (ع) مقاومت همراه با تدبیر عقلانی را هوشیاری و مهارت فرد دانسته و می‌فرماید: «زیرک و فرد دارای قدرت نفسانی همراه با مهارت، کسی است که عنان امیال را تحت اختیار خویش بگیرد و بر آنها مسلط باشد» (تیمی‌آمدی، ۱۴۱۰، ص ۳۲۲).

در هنگام اطلاع والدین از مواجهه فرزندانشان با پورنوگرافی، لازم است توانایی فرزند خود را در مدیریت محرک‌ها و هوس‌هایش مورد بررسی قرار دهند و آگاهی‌های فرزندشان را در خصوص کرامت انسانی‌اش تقویت کنند تا او مهارت لازم در خویشتن‌داری و خودکنترلی را پیدا کند. بدین منظور لازم است کرامت و ارزش انسان و جایگاه انسان در عالم هستی برای نوجوان آگاهی‌بخشی شود؛ یعنی برای او توضیح داده شود که او از بین انواع گوناگون موجودات به عنوان یک انسان چه ارزشی دارد. ارزشمندی او نه به خاطر جنس اوست که اگر چنین بود او فرقی با دیگر حیوانات نداشت، بلکه آنچه او را از جانداران دیگر متمایز ساخته و به او مزیت و تعالی بخشیده و او را بی‌رقیب ساخته است ویژگی خاص انسانی اوست و آنچه منشأ برای فرهنگ انسانی است، گرایش و بینش انسان است. حیوان، نهایت آگاهی‌هایش از جهان منحصر به محدوده‌ای خاص و به حواس ظاهری است و از چارچوب ظواهر و زمان حال خارج نمی‌شود.

۵۶

فصلنامه علمی - پژوهشی اخلاق پژوهی

سال هفتم

شماره سوم

پیاپی ۱۴۰۳

نهایت آگاهی حیوان خوردن و آشامیدن و خوابیدن و بازی کردن و استفاده از جنس مخالف است، اما انسان - بر خلاف حیوان که خواسته و مطلوب معنوی و ارزش اخلاقی برایش مطرح نیست - از مادیات گذر می‌کند و به برخی بی‌نهایت‌ها شناخت پیدا می‌کند. به این وسیله تسلط خویش را بر طبیعت مستقر می‌سازد. اینها همه، زمانی در قلمرو انسان است که آگاهی و شناخت باشد (مطهری، ۱۳۹۰، ج ۲، ص ۲۸۴). این است آنچه به انسان مزیت و تعالی بخشیده و او را از سایر جانداران متمایز ساخته است: «و به راستی ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنان را در خشکی و دریا [بر مرکب‌ها] برنشانیدیم و از چیزهای پاکیزه به ایشان روزی دادیم و آنها را بر بسیاری از آفریده‌های خود برتری آشکار دادیم» (سوره اسراء، آیه ۷۰).^۱

نوجوان باید بداند اگر بنا باشد بین صورت و سیرت انسان تفاوتی نباشد، چه فرقی است بین انسان و دیگر انواع حیوانات. اگر جایگاه انسانی یک نوجوان در عالم خلقت برای او تبیین شده باشد، توجهش به جایگاهش در خلقت و کرامت انسانی‌اش موجب اولویت‌گذاری در ارزش‌گذاری افعال نوجوان خواهد شد؛ به این معنا که تلاش خواهد کرد تا رفتارهایش منطبق بر ارزش‌های متعالی اخلاقی و نشان‌گر شخصیت اخلاقی او باشند، به‌خصوص در جامعه‌ای مثل جامعه اسلامی که ملاک ارزش‌گذاری رفتار، دستورالعمل‌هایی هستند که در قالب اصول اخلاقی برای هدایت رفتار انسان تبلور پیدا کرده باشند و افراد در حیطه رفتار جنسی، ملزم به پیروی از عقل و دستورات الهی‌اند همچون عفت و غیرت، ازدواج به موقع و صحیح و محدود کردن فعالیت‌های جنسی به چارچوب خانواده. این رویکرد که با نگاه مسئولانه در قبال رفتارهای جنسی است از دستورات اسلامی است و در پرتو عمل به این دستورات، انسان به لطف الهی به درجه نفس مطمئنه دست پیدا خواهد کرد و وسوسه‌های شیطانی و نفسانی بر انسان کارگر نخواهد افتاد. امیرالمؤمنین (ع) مقاومت را عامل پیروزی بر هواهای نفسانی، می‌فرماید: «کسی که با مخالفت عملی با هواها، در برابر شهوات مقاومت کند حتماً پیروز می‌شود» (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۱، ص ۳۴۶).

ب) آگاهی‌بخشی در حوزه مباحث غریزه جنسی

مراد از آگاهی‌بخشی در این جا آموزش جنسی است که خود مقدمه امر خطیر تربیت جنسی

۱. «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا».

است؛ زیرا تربیت مجموعه‌ای از تدابیر و اصولی است که برای به فعلیت درآوردن استعدادها در ابعاد گوناگون انسان به کار می‌رود و آموزش هم از جمله این تدابیر است؛ زیرا آموزش عبارت است از ارائه هر نوع دانش و آگاهی علمی و نظری به شخصی که به دلیل جنسیت خاص متناسب با سن و اقتضای مراحل زندگی برای تأمین سلامت روانی، جسمی و اجتماعی و رفع نیازهای جنسی و تعالی خویشتن و بقای نسل بدان نیازمند است؛ یعنی نوجوان باید یاد بگیرد چگونه میل جنسی خود را با توجه به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی جامعه ارضا کند، از بی‌بندوباری پرهیزد، زیست عقیقانه خلق و خوی او باشد تا از انحراف و در نتیجه پیدایش اضطراب در امان بماند (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۰، ص ۴۹۰).

اگر بخواهیم این هدف محقق شود، لازم است برخی موارد به نوجوان آموزش داده شود؛ یعنی در راستای موضوعات جنسی و بر اساس برنامه‌های طراحی شده اطلاعاتی به نوجوان داده شود تا در کنار فراگیری ارزش‌ها و هنجارهای دینی و پرورش مهارت‌های کنترل افراد را به سوی صلاح و پرهیز از فساد سوق می‌دهد و موجب سلامت فرد و جامعه می‌شود. بر این اساس، آموزش مسائل جنسی شامل همه اطلاعات جنسی مثل جنسیت و نقش‌های جنسی، جنبه‌های هیجانی و بین فردی، پیش‌گیری و کنترل نابهنجاری‌های جنسی (گنجی، ۱۳۷۲، ص ۴۰۵). آموزش‌های مرتبط با آناتومی جنسی انسان، تولید مثل جنسی، تصویر بدن، گرایش جنسی، لذت جنسی، عفونت‌های مقاربتی و نحوه اجتناب از آنها می‌شود (Netsanet, 2012, p. 102). این آموزش‌ها موجب کاهش مؤثر خطرات جنسی ناشی از بلوغ و تغییرات آن، کاهش اضطراب و آسیب‌های بالقوه و فروکش نمودن رفتارهای جنسی مخاطره‌آمیز، آشنایی با نقش‌ها و هویت‌های جنسی و پاسخ‌گویی به سؤالات نوجوان در زمینه مسائل جنسی می‌شود.

نکته حائز اهمیت در آگاهی بخشی در حوزه مباحث غریزه جنسی این است که اگر چه در مباحث مربوط به مسائل غریزه جنسی و راهبردهای مدیریت آن و نیز شیوه‌های آگاه‌سازی نوجوان نسبت به مسائل غریزه جنسی تابع نوع نگاه انسان‌گرایانه و غیر آن، در انتظار اندیشمندان اختلاف نظر وجود دارد، اما در ضرورت آن اختلافی نیست و به رغم تمام اختلافات و تفاوت آرا و نظراتی که وجود دارد، همه اندیشمندان با رویکردهای الهی و غیر الهی در لزوم تدبیر و آموزش جنسی متناسب با مقاطع سنی مختلف و به‌ویژه نوجوان اتفاق نظر دارند.

ضرورت آگاهی بخشی زمانی درک می‌شود که بین آموزه‌های فردی و اجتماعی نوجوان ملازمه برقرار شود و تأثیر پذیری او از فضای فرهنگی و دینی جامعه غیر قابل انکار شود. بنابراین،

نمی‌توان از عوامل مؤثر بر رفتارهای جنسی نوجوان غافل بود و یا آن را به جامعه و یا فرد دیگری سپرد. زمانی که نوجوان بداند اخلاق جنسی قواعد و هنجارهای تعیین‌کننده رفتار جنسی مورد پذیرش جامعه در زمان معین است و عدم رعایت این قواعد، غیراخلاقی و یا حتی ناپه‌نجار تلقی می‌شود، به طور عادی، خواهد دانست که مسائل مربوط به اخلاق جنسی تعیین‌کننده مناسبات رفتاری او با جنس مخالف و بلکه هم‌جنسان‌اش در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی، خانوادگی و دیگر روابط رسمی و غیر رسمی است که همه آنها برگرفته از مبانی نظری و عقلانی ارزش‌شناختی است و در این صورت، تلاش خواهد کرد تا خویش‌تن را به سوی صلاح و درستی سوق دهد و موجب سلامت روان خود و جامعه شود. مهم‌ترین ثمره این افزایش آگاهی، پیش‌گیری از رفتارهای پرخطر جنسی است.

ج) آگاهی بخشی نسبت به غریزه جنسی و کارکرد آن در دوران بلوغ و پسا بلوغ

سن نوجوانی آغاز تجربه تمایلات جدید و پرسش‌های نو است. یکی از این تمایلات جدید که دربردارنده سؤالات زیادی است، آغاز فعالیت دستگاه‌های جنسی و به تبع آن بروز تمایلات جنسی است. بر همین اساس، دوران نوجوانی اوج شور و اشتیاق نوجوان برای کسب اطلاعات جنسی است؛ زیرا تغییرات رشدی که با تغییرات در بدن همراه است نوجوان را نسبت به بدن و تغییرات خلقی و خلقی در خود کنج‌کاو می‌کند و موجب می‌شود در فرایند کشف پاسخ پرسش‌های ایجادشده به اطلاعاتی دست پیدا کند که نگرش او نسبت به رفتارهای جنسی‌اش را سامان دهد. بنابراین، آگاه‌سازی نوجوانان برای مواجهه با این غریزه خدادادی در دوران بلوغ و پسابلوغ امری غیرقابل انکار است، لکن هدف از این آگاهی‌بخشی باید تأمین بهداشت روانی و سازگاری اجتماعی نوجوان با کمترین حد از ناهنجاری اخلاقی باشد.

از این رو، اندیشمندان در حوزه تعلیم و تربیت با رویکردهای مختلفی در مورد شیوه‌ها و روش‌های آشنایی نوجوان با غریزه جنسی و کارکرد آن بحث کرده‌اند. به رغم اختلاف آرائی که وجود دارد، همه در این مسئله اتفاق نظر دارند؛ چون میل جنسی تأثیر مستقیمی در زندگی نوجوان دارد و می‌تواند زمینه‌ساز سعادت و شقاوت او باشد، لازم است اطلاعات کافی درباره کارکرد غریزه جنسی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به او داده شود؛ زیرا عدم آگاهی نسبت به واقعیت‌های کمی و کیفی از عوامل مؤثر در بروز رفتارهای غلط و انحرافی نوجوان است

(شعاری‌نژاد، ۱۳۸۰، ص ۴۸۹-۴۹۱).

بر این اساس، لازم است والدین دقت کنند که تبیین حقایق جنسی باید متناسب با مراحل رشد و تکامل فرزندانشان باشد. اطلاعات جنسی که در اختیار نوجوان قرار می‌گیرد باید بر اساس نیازهای شناختی او باشد. بر این اساس، تا پیش از مهیا شدن شرایط ازدواج فرزندان، نباید اطلاعات جنسی مرتبط با روابط جنسی زناشویی در اختیار فرزندان نوجوان قرار گیرد؛ زیرا بیداری نابه‌هنگام جنسی، موجب انحرافات رفتار جنسی، عادات نامناسب و غلط نظیر خودارضایی و حتی قراردادن خود در معرض سوءاستفاده‌های جنسی می‌شود. این سخن بدان معنا نیست که نوجوان را در غفلت و خامی نگه داشت، بلکه مراد این است که زمینه تحریک، بیداری غریز و به دنبال آن، هوس و شهوت را در او ایجاد نکرد.

برخی از محققان معتقدند برای این که این رشد و تربیت جنسی درست انجام شود، باید مقدمات آموزش جنسی تا پیش از ۱۳ سالگی محقق شود و سپس در محدوده سنی ۱۳ سال (نوجوان دختر) و محدوده سنی ۱۵ سال (نوجوان پسر) به تدریج مفاهیم جنسی در ضمن بحث‌های علمی مطرح شود (شعاری‌نژاد، ۱۳۸۰، ص ۴۹۲). شاید ناظر به همین مطلب است که برخی فصل بلوغ را به سه دوره تقسیم کرده‌اند: زمان مقدم بر بلوغ جنسی، دوره بلوغ جنسی، آغاز بلوغ (کاجنکوف و لایپک، ۱۳۸۱، ص ۱۱۸-۱۲۱).

اگر آگاهی بخشی نسبت به غریزه جنسی و کارکرد آن در دوران بلوغ و پسابلوغ نباشد، وقتی نوجوان به تماشای فیلم پورن می‌نشیند، صحنه‌های جنسی می‌بیند یا اینکه مکتوباتی با محتوای جنسی را مطالعه می‌کند، دچار تحریک شده یا سؤال‌هایی برایش ایجاد شود. این محرک‌ها کنجکاوی نوجوان در مورد رابطه جنسی، تمایلات جنسی، رابطه با جنس مخالف که قبلاً تجربه آن را نداشته تقویت می‌کند. در چنین شرایطی، اگر والدین آگاهی‌های لازم را به نوجوان نداده باشند و یا نتوانند به پرسش‌های فرزندان پاسخ دهند، فرزندانشان بر اساس روحیه کنجکاوی که دارند، برای کشف پاسخ سؤالات و اطلاعات بیشتر سراغ منابع دیگر و از جمله سایت‌ها و سایر عرضه‌کننده‌های محصولات پورنوگرافی می‌روند، در صورتی که آگاه‌سازی کمی و کیفی والدین نسبت به کنجکاوی‌های فرزندان در دوران بلوغ و پسابلوغ می‌تواند تا حدی از این امر جلوگیری کند.

د) آگاهی بخشی نسبت به هماهنگی غریزه جنسی با رشد و کمال و دیگر نیازهای عالی انسانی

وجود غریزه جنسی و تمایلات جنسی در ساختار وجودی انسان بر اساس حکمت پرودگار و برای تعالی اوست. از این رو، اگر این غریزه پرورش صحیح و معقولی داشته باشد و و ارضاء آن را

در بحران و طوفان‌های غریزی خصوصاً در دوره نوجوانی و جوانی، بر مبنای اعتدال و آموزه‌های الهی و در مسیر فطری باشد، در مسیر صحیحی شکوفا می‌شود و می‌تواند وسیله ارتقاء و تعالی انسان باشد، اما اگر از مسیر صحیح خارج شود، تزلزل و فرومایگی انسان را به دنبال خواهد داشت. این را می‌توان از قواعد و دستورالعمل‌هایی که در راستای هدف عالی قرب الهی برای بشر تبیین کرده است، فهمید. بر همین اساس، از انسان انتظار می‌رود فعالیت‌های جنسی خود، همسر و فرزندانش را سامان دهد و شیوه‌ای را در پیش بگیرد که او را به خدا نزدیک کند (فقیهی، ۱۳۸۸، ص ۳۹۷).

اگر این مسئله برای نوجوان تبیین شود و او بداند هدف از قراردادن نیاز جنسی در آدمی، رشد و تعالی اوست؛ همان‌گونه که دیگر غرایز نیز به همین هدف در انسان قرار داده شده است، به این شناخت خواهد رسید که وجود این غریزه مایه پستی نیست، بلکه نعمتی الهی است که همراه با دیگر نیازهای بشری مکمل ساختار واحدی است که مدیریت و استفاده درست از آن مایه تعالی و کمال انسان و هماهنگی با نیازهای عالی انسانی است. از این رو، هر اقدامی که سبب تضییع این غریزه و یا عدم بهره‌وری مناسب این غریزه شود، اقدامی نادرست خواهد بود که سبب از بین رفتن بسیاری از پایه‌های ارزشی می‌گردد تا آنجا که همان غریزه‌ای که قرار بود او را به تعالی و کمال برساند موجب سقوط او خواهد شد.

از منظر ادیان الهی و از جمله اسلام، پاسخ‌گویی صحیح و منطقی به نیازهای جنسی، در واقع، نوعی عمل خردمندانه و عاقلانه است (نک: سورة نور، آیه ۳۲-۳۳). همان‌گونه که عدم تعهد در مدیریت و کنترل غریزه جنسی نیز در تمام ادیان الهی یک گناه بزرگ به حساب می‌آید (Galeniece, 2004, p. 141). اسلام با تأکید بر مبانی متناسب با ساختار فطری انسان، غریزه جنسی را امری طبیعی دانسته که نباید سرکوب شود، بلکه باید از طریق درست و منطقی پاسخ داده شود. بر این مبنا، پاسخ‌گویی به آن نه تنها مذمت نمی‌شود، بلکه تحسین می‌شود. مستندات روایی در این خصوص فراوان است (علامه طباطبایی، ۱۳۵۱، ج ۶، ص ۱۶۵). عکس‌العمل پیامبر اکرم (ص) در مواجهه با کناره‌گیری اصحاب به پاسخ‌گویی به غریزه جنسی نشان‌دهنده طبیعی بودن این غریزه خدادادی است که باید پاسخ درست و مناسبی به آن داده شود و مانند دیگر نعمت‌های از آن بهره برد (علامه طباطبایی، ۱۳۵۱، ج ۶، ص ۱۱۲-۱۱۴) حتی اگر همراه با لذت‌های مادی باشد؛ نه آنکه رهبانیت اختیار شود. برخی تصور کرده‌اند کناره‌گیری از پاسخ‌گویی صحیح و منطقی به این غریزه از مقدمات رسیدن به مقامات عالیه و فضیلت کمال است، در حالی که این مسئله نیز در

۶۲

فصلنامه علمی - پژوهشی اخلاق پژوهی

سال هفتم

شماره سوم

پاییز ۱۴۰۳

روایات نفی شده است، امام صادق (ع) در پاسخ به زنی که رسیدن به کمالات را در ترک ازدواج یافته بود، فرمود:

اگر ترک ازدواج، ارزش معنوی داشت و مقدمه برای برای رسیدن به مقام عالی فضیلت و کمال بود، حضرت زهرا (س) به درک این فضیلت از توشایسته‌تر بود؛ زیرا هیچ کسی نمی‌تواند در تحصیل ارزش‌های معنوی بر ایشان پیشی بگیرد (کلینی، ۱۳۶۳، ج ۵، ص ۵۰۹).

امام رضا (ع) می‌فرماید:

اگر درباره ازدواج و پیوند، آیتی محکم و سنتی پیروی شده از رسول خدا (ص) هم نبود، باز، نیکی به خویشاوند و مانوس شدن با بیگانه، که خداوند در این امر قرار داده است، انگیزه‌ای بود که خردمند صاحب دل به ازدواج رغبت کند و انسان موفق درست اندیش به آن بشتابد (طبرسی، ۱۳۷۰، ص ۲۰۴).

این موارد حکایت از آن دارد که هدف از قرار دادن نیاز جنسی در آدمی، رشد و تعالی اوست. تجربه زیستی اغلب فرهیختگانی که در آخر عمر از عدم ازدواج خود ابراز پشیمانی کرده‌اند، مؤید این مطلب است. یک روحیه بچگی و جوانی و یک خامی در آنها وجود داشته است که این خامی جز با ازدواج که پاسخ‌گویی درست به غریزه جنسی است، مرتفع نمی‌گردد (مطهری، ۱۳۹۰، ج ۲۲، ص ۶۷۹).

و) آگاهی بخشی نسبت به هویت جنسیتی نوجوان

از عوامل مؤثر بر رفتار جنسی، هویت جنسیتی است. هویت جنسیتی، یعنی همان تصویر، برداشت یا شناختی که فرد از خود به عنوان مرد یا زن دارد. این شناخت بر اساس زیست افراد بنا می‌شود و از تجربیات اجتماعی متأثر است و برای این که ثبات و دوام یابد به گذشت زمان نیاز دارد (اوحدی، ۱۳۷۹، ص ۴۶). بر این اساس، رفتار مطلوب جنسی تابع هویت جنسی پایدار و احساس زنانگی و مردانگی است؛ زیرا الزاماً هر کسی که نشانه‌های خلقی زن و مرد را داشته باشد، احساس زنانه و مردانه را ندارد. وجود ویژگی‌های خلقی در افراد، جنسیت آنها را

مشخص می‌کند، اما مردان به رفتار مردانه و زنان به رفتار زنانه تمایز داده می‌شوند (سادوک و سادوک، ۱۳۸۷، ص ۴۶) و این رفتار است که هویت افراد به معنای برون‌داد شناخت فرد از خودش را مشخص می‌کند. افزون بر اینکه هویت جنسیتی با نقش جنسی آنها نیز ارتباط دارد. اگر این هویت به درستی شکل نگیرد و تبیین نشود، رفتارهای او که بخش عمده آنها در نقش اجتماعی فرد نیز تأثیرگذار است، درست شکل نخواهد گرفت.

بر این باوریم که خانواده و والدین نقش حیاتی در شکل دادن درک فرزندان نوجوان از هویت جنسی ایفا می‌کنند و اگر به نوجوان کمک شود تا هویت خویش را پیدا کند، او سعی خواهد کرد تا رفتارهایش را بر اساس هنجارهای اجتماعی تنظیم کند و از رفتارهای خارج از هنجارها پرهیزد. در نتیجه، تا حد زیادی چالش‌های والدین در حوزه رفتارهای جنسی نوجوانان کاسته خواهد شد. اهمیت این مسئله در دختران از پسران بیشتر است؛ زیرا کم بودن سن بلوغ در دختران نسبت به پسران در دوران بلوغ، ضریب آسیب‌پذیری ایشان را نسبت به پسران افزایش می‌دهد.

۶۳

ه) آگاهی بخشی نسبت به آسیب‌های ناهنجاری جنسی

رفتارهای ناهنجار جنسی^۱ تبعات زیادی برای نوجوان دارد که آسیب‌های شخصیتی، شناختی و معنوی از جمله آنهاست (فقیهی، ۱۳۸۸، ص ۴۲۲-۴۳۰). بر اساس روایات اهل بیت (ع)، نوجوانی که شخصیتش آسیب ببیند، نسبت به خود و ارزش وجودی خویش دچار تردید می‌شود، قدر و منزلت خویش را از دست می‌دهد (تمیمی آمدی، ۱۴۱۰، ص ۴۹۷)، در واکاوی رفتارهایش کرامت انسانی‌اش را نمی‌یابد، در هویتش دچار تعارض می‌شود و در نتیجه، عزت نفس و احساس ارزشمندی‌اش را از دست می‌دهد. در چنین شرایطی ذهن نوجوان آشفته و ناآرام است. نگاهش به ارزش‌های اخلاقی و انسانی تغییر می‌کند. استمرار این وضعیت چشم دل و دیده نوجوان را نابینا می‌کند. از حقیقت فاصله می‌گیرد و عاقبت پایه‌های ایمانی و باورهای اعتقادی او را فرومی‌ریزد (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۱، ص ۳۳۹) و شیرینی ترک گناه و تقوا از دل او کنده می‌شود. همه این پیامدهای ناگوار از آن جا شروع شد که نوجوان دل به تمایلات جنسی‌اش سپرد و نعمت خداوند را که می‌توانست او را به کمال برساند، تضییع کرد. عاقبت این رفتار، هلاکت و بدبختی، دوری

۱. نظیر رابطه جنسی قبل از ازدواج، رابطه جنسی خارج از ازدواج، رابطه جنسی گروهی، رفتار جنسی علیه شخص دیگری، ارتکاب تجاوز، آزار یا خشونت جنسی، هم‌جنس‌بازی و ...

از خداوند و رحمت الهی است.

اگر والدین این آسیب‌های متعدد را که جنبه‌های متعدد شخصیتی و شناختی و معنوی نوجوان را در بر می‌گیرد، برای فرزندشان تبیین کنند، روحیه ارزشمندی و عزت نفس را در فرزند خود تقویت کرده‌اند. وقتی احساس ارزشمندی در چنین نوجوانی تقویت شد، نگرش او به خدا، انسان، هدف خلقت نیز تغییر می‌کند. در نتیجه، هنگام مواجهه با وسوسه‌های شیطان قدرت تاب‌آوری بیشتری دارد و توان بیشتری برای محافظت از خود دارد. امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: کسی که احساس کرامت و ارزشمندی کند، خودش را با گناه خوار نمی‌کند (نوری، ۱۴۰۸، ج ۱۱، ص ۳۳۹) حتی بر فرض اینکه آگاهی‌بخشی در حوزه آسیب‌های ناهنجاری رفتاری مانع ترک کامل ناهنجاری‌های جنسی در عملکرد نوجوان نشود، نقش مؤثری در سبب کاهش انحرافات او خواهد داشت.

نتیجه‌گیری

۶۴

از چالش‌های والدین در محافظت و مراقبت از فرزندان نوجوان خود، دسترسی آسان آنها به محتوای پورنوگرافی است. چالش ایجاد شده برای والدین - به حسب کمیت و کیفیت و شرایط محیطی و زیستی و فرهنگی - متفاوت است، اما در اصل وجود چالش اخلاقی برای والدین اخلاقی و مسئولیت‌پذیر تفاوتی نیست. چالش‌های والدین در مواجهه نوجوان با پورنوگرافی را می‌توان به سه دسته چالش تقسیم کرد: چالش‌های مرتبط با حوزه رفتار، چالش‌های مرتبط به حوزه روح و روان و چالش‌های مرتبط با حوزه فرهنگ و تربیت. در این پژوهش که به چالش‌های والدین در مواجهه با پورنوگرافی موردی نوجوان پرداخته شد، ابتدا آسیب‌های پورنوگرافی موردی نوجوان رصد و بررسی شد. بلوغ زودرس جنسی، سوء استفاده جنسی، انحراف، تقلید و انجام رفتارهای جنسی از جمله آسیب‌های پورنوگرافی موردی است. بررسی و رصد آسیب‌ها نشان می‌داد که یکی از مهم‌ترین عوامل گرایش نوجوان به پورنوگرافی ضعف آگاهی‌های او در حوزه‌های مختلف معرفتی و شناختی است. از این رو، برای حل این چالش راهکارهایی که شناخت و نگرش نوجوان را پرورش دهد، ارائه شد. آگاهی‌بخشی در حوزه کرامت و جود، آگاهی‌بخشی نسبت به غریزه جنسی و کارکرد آن در دوران بلوغ و پسا بلوغ، آگاهی‌بخشی نسبت به هماهنگی غریزه جنسی با رشد و کمال و دیگر نیازهای عالی انسانی، آگاهی‌بخشی نسبت به هویت جنسی نوجوان، آگاهی‌بخشی نسبت به آسیب‌های ناهنجاری جنسی از جمله این

راهکارها بودند که به تقویت شناخت و پرورش نگرش‌های نوجوان کمک می‌کند. البته، راهکارهای دیگری هم نظیر تقویت هوش اخلاقی، تقویت مهارت‌هایی نظیر مهارت خویش‌داری، مهارت عفت‌ورزی، مهارت عزت نفس هستند که در پژوهش‌های دیگری به آن پرداخته شده و در آینده‌ای نزدیک به صورت مستقل ارائه خواهد شد.

فهرست منابع

* قرآن کریم.

اوحدی، بهنام. (۱۳۷۹). تمایلات و رفتارهای جنسی طبیعی و غیرطبیعی انسان. اصفهان: آتروپات. تمیمی‌آمدی، عبدالواحد بن محمد. (بی‌تا). تصنیف غررالحکم و دررالکلم (چاپ اول). قم: مکتب الاعلام الاسلامی.

جعفری، نسیم، و همکاران. (۱۳۹۱). خانواده و آسیب رسانه‌ای: رایانه و اینترنت (چاپ اول). اصفهان: نشر آموخته.

خلج‌آبادی فراهانی، فریده. (۱۳۹۸). مواجهه با محتوای خارج عرف جنسی (پورنوگرافی) در اینترنت و فضای مجازی و تأثیر آن بر رفتار جنسی و روابط بین فردی نوجوانان در تهران. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۱۵(۵۷)، ۱۲۷-۱۵۳.

خلج‌آبادی فراهانی، فریده. (۱۴۰۰). عوامل ساختاری زمینه‌ساز مصرف پورنوگرافی در اینترنت در بین جوانان شهر تهران؛ یک مطالعه کیفی. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۲۱(۵۱)، ۳۵-۷۰.

سادوک، بنجامین جیمز؛ و سادوک، ویرجینیا آلکوت. (۱۳۸۷). خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری روانپزشکی بالینی (ترجمه: فرزین رضایی، چاپ اول). تهران: ارجمند.

شریف رضی، محمد بن حسین. (۱۴۱۴ق). نهج البلاغه (صبحی صالح، محقق). قم: مؤسسه دارالهجره.

شعاری‌نژاد، علی. (۱۳۸۰). روان‌شناسی رشد (چاپ پانزدهم). تهران: اطلاعات.

طباطبایی، سید محمد حسین (علامه طباطبایی). (۱۳۵۱). المیزان. بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.

طبرسی، حسب بن فضل. (۱۳۷۰). مکارم الأخلاق (چاپ چهارم). قم: انتشارات شریف رضی.

فقیهی، علی‌نقی. (۱۳۸۸). تربیت جنسی مبانی اصول و روش‌ها از منظر قرآن و حدیث. قم: دارالحدیث.

کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۳۶۳). الکافی (چاپ چهارم). تهران: دار الکتب الإسلامیه.

کاجتکوف، واسیلی دمیتري بويچ؛ و لاپیک، والنیتنا میخائیلوونا. (۱۳۸۱). روان‌شناسی تربیت جنسی کودک و نوجوان (ترجمه: محمد تقی‌راد، چاپ اول). تهران: افسون.

گنجی، حمزه. (۱۳۷۲). روان‌شناسی عمومی (چاپ دوم). تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.

محمدیان، محمد. (۱۳۹۰). بلوغ ... تولدی دیگر (چاپ هشتم). تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.

مطهری، مرتضی. (۱۳۹۰). مجموعه آثار (ج ۲۲، چاپ اول). تهران: انتشارات صدرا.

نوری، حسین بن محمدتقی. (۱۴۰۸ق). مستدرک الوسائل. بیروت: مؤسسة آل البيت (ع) لاحیاء التراث..

- Brown, J. D., Halpern, L., & Ladin, K. (2005). Mass media as a sexual super peer for early maturing girls, *Journal of Adolescent Health*. 36(5) doi: [10.1016/j.jadohealth.2004.06.003](https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.06.003).
- Galeniece, A. (2004). A Concept of Sexual Immorality and Its Consequences in the Bible. *Journal of the Adventist Theological Society*, 15(2).
- Gruber, E. (2000). Adolescent sexuality and the media: A review of current knowledge and implications. *Western Journal of Medicine*. 172 (March 2000).
- Perry, L. David, (2016), The Impact of Pornography on Children. *American College of Pediatricians*, June, 1–6. Updated August 2024: acpeds.org/position-statements/the-impact-of-pornography-on-children.
- Netsanet, F., Fentahun, N., Assefa, T., Alemseged, F., & Ambaw, F. (2012). Parents' perception, students' and teachers' attitude towards school sex education. *Ethiopian Journal of Health Sciences*, 22(2). PMID: [22876073](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22876073/).
- Regnerus M. (2012). Porn Use and Supporting Same-Sex Marriage, *Public Discourse Is the Online Journal of the Witherspoon Institute*. Retrieved on (2024/06/22) www.thepublicdiscourse.com/2012/12/7048/

۶۶

فصلنامه علمی - پژوهشی اخلاق پژوهی

سال هفتم

شماره سوم

پاییز ۱۴۰۳

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی